

شاكلة اسلامی اقتصاد مقاومتی؛

پیوست‌های اسلامی

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

تألیف:

حسین آری نوگورانی

استادیار دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)

دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)

مؤسسه چاپ و انتشارات

سرشناسه	د. درّی نوگورانی، حسین، ۱۳۴۰ -
عنوان و پدیدآور	شاگله اسلامی اقتصاد مقاومتی؛ پیوست‌های اسلامی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی / تألیف: حسین درّی نوگورانی
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع) - مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری	بیست‌وهشت، ۱۸۳ ص.
فروست	دانشگاه جامع امام حسین (ع)، مؤسسه چاپ و انتشارات، ۸۷۳، سری اقتصاد - ۹
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۴۵۲-۹۰۳-۰
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ۱۷۷-۱۷۸ ص.
عنوان دیگر	سیاست‌های اسلامی؛ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی
موضوع	اسلام و اقتصاد (Islamic -- Economic aspects)
موضوع	ایران -- آینده‌نگری (Economic forecasting -- Iran)
شناسه افزوده	دانشگاه جامع امام حسین (ع) - مؤسسه چاپ و انتشارات
رده‌بندی کنگره	BP ۱۹۸ ۱/۲
رده‌بندی دیویی	۳۳۰ ۴۰۴ ۲۹
شماره کتابشناسی ملی	۹۵۰۴۴۲

کلیه حقوق، اعم از چاپ و تکثیر، نسخه‌برداری و انتشار، برای دانشگاه جامع امام حسین (ع) محفوظ است.

- عنوان: شاگله اسلامی اقتصاد مقاومتی؛ پیوست‌های اسلامی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی
- تألیف: حسین درّی نوگورانی
- صفحه‌آرایی: ناهید آقامیرزایی
- طراحی جلد: وحید امیراحمدی
- ناظر فنی چاپ: سید محمدباقر موسوی
- نوبت چاپ: اول (آذر ماه ۱۳۹۸)
- لیтоگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ سپاه
- شمارگان: ۲۰۰ نسخه
- قیمت: ۳۷۰,۰۰۰ ریال
- نشانی: تهران، بزرگراه شهید بابایی، بعد از پل لشکرک، دانشگاه جامع امام حسین (ع) معاونت پژوهش و فناوری، مؤسسه چاپ و انتشارات، تلفن: ۷۴۱۸۸۲۶۰ دورنگار: ۷۴۱۸۸۲۷۴
- مرکز بخش: تهران، میدان فردوسی، فروشگاه و نمایشگاه مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (ع) ترنجستان امام حسین (ع) تلفن: ۸۸۸۳۹۲۹۷

بسم الله الرحمن الرحيم

«يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا...»

حکمت را به هر کس بخواهد می‌دهد و کسی که به او حکمت داده شود، حقا خیری فراوان داده شده است...

(سوره مبارکه بقره - آیه ۲۶۹)

انقلاب کبیر اسلامی، نمونه‌ای بی‌بدیل تاریخی، از حرکت اجتماعی عظیمی است که با سرنگونی طاغوت و برپایی نظام مقدس جمهوری اسلامی، امیدهای فراوانی را در دل مستضعفان و آزادی‌خواهان جهان برای تحقق آرمان‌های بلند دولت اسلامی، جامعه اسلامی و درنهایت، تمدن بزرگ اسلامی پدید آورد. در این میان، نهادهای علمی، به‌ویژه دانشگاه‌ها، باید نقش کلیدی سوزن‌بانی و هدایت قطار پیشرفت و رشد جامعه در مسیر صلح انسانی را ایفا نمایند.

دانشگاه جامع امام شیرازی به‌عنوان «دانشگاه سازمانی سپاه در تراز انقلاب اسلامی» با شعار «تزکیه، جهاد علمی، دانشگاه تمدن‌ساز»، در کنار مسئولیت مهم انسان‌سازی و تربیت سربازان عصر ظهور، وظیفه تولید و نشر مفاد پاسداری از انقلاب اسلامی را نیز برعهده دارد. در این راستا، معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه به‌طور کلی چرخه مدیریت دانش بومی با سه ویژگی «اسلامی بودن»، «روزآمدی» و «کارآمدی»، با هدف دستیابی به مرجعیت علمی، افتخار و تلاش دارد تا زمینه و بستر لازم برای اساتید و پژوهشگران محترم این عرصه را فراهم نماید. امید است در سایه الطاف بیکران الهی و با گسترش فعالیت‌های انتشاراتی مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)، این رسالت خطیر تحقق یابد.

در پایان، بر روح ملکوتی معمار و رهبر کبیر انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی (ره) و همچنین شهدای گرانقدر انقلاب اسلامی، دفاع مقدس و مدافعان حرم درود می‌فرستیم و با آرزوی سلامتی و توفیقات هرچه بیشتر مقام معظم رهبری، امام خامنه‌ای (مد ظله) و نیز خدمتگزاران اسلام و کشور، از اساتید، فرهیختگان و اهل نقد و نظر تقاضا داریم با ارائه نظرها و پیشنهادهای خود، ما را یاری فرمایند.

و من الله التوفیق و علیه التکلان

معاونت پژوهش و فناوری

دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

پیش گفتار..... (یازده)

فصل اول: تئوریکه شناسی اقتصاد اسلامی به عنوان چارچوب کلی اقتصاد مقاومتی..... ۱	۱
مقدمه..... ۱	۱
۱-۱. اسلام و اقتصاد اسلامی: جوهره و ویژگی بنیادین اقتصاد مقاومتی..... ۳	۳
۲-۱. چارچوب کلی اقتصاد اسلامی..... ۴	۴
۱-۲-۱. مکتب، نظام و علم اقتصاد اسلامی..... ۴	۴
۲-۲-۱. اقتصاد اسلامی: جزئی به هم پیوسته از کل..... ۵	۵
۳-۲-۱. انسان اقتصادی در نگرش اسلامی..... ۶	۶
۴-۲-۱. «انعطاف پذیری اقتصادی قاعده مند» در کنار «امور منجز» در اقتصاد اسلامی..... ۱۸	۱۸
۳-۱. تحلیل اموال و امور مربوط به آن در منابع اسلامی: سادگی و کاربردی کلیات مکتب اقتصادی اسلام..... ۲۳	۲۳
۱-۳-۱. تعبیر قرآنی از مال..... ۲۵	۲۵
۲-۳-۱. تعریف مال در اندیشه اسلامی..... ۲۷	۲۷
۳-۳-۱. هدف نهایی از کسب و نگهداری مال..... ۲۸	۲۸
۴-۳-۱. التزام به «نگهداشتن حرمت مال»..... ۲۸	۲۸
۵-۳-۱. حق مال..... ۲۹	۲۹
۴-۱. برخی اصول و آموزه های کلیدی در اقتصاد اسلامی..... ۲۹	۲۹
۱-۴-۱. مالکیت مطلق الهی (مال: و دینیه ای از آن خداوند متعال) و استلزامات آن..... ۲۹	۲۹
۲-۴-۱. آزادی و استقلال از غیر خدا: نتیجه مالکیت مطلق الهی و تمرکز بر فعالیت تولیدی..... ۳۵	۳۵
۳-۴-۱. وفادار کردن (التزام به اجرای قراردادهای تعهد مشروع)..... ۳۹	۳۹
۴-۴-۱. کرامت انسانی و مردم مداری..... ۴۲	۴۲
۵-۴-۱. کفایت مواهب و تضمین روزی از سوی خداوند..... ۴۳	۴۳

۴۴	۶-۴-۱. پیامدهای خارجی رفتارهای انسان ها.....
۴۸	۷-۴-۱. کار مشروع مفید: سرمنشأ مالکیت اعتباری (حق تصرف) بشری.....
۵۳	۸-۴-۱. هدف‌گیری فعالیت تولیدی و ارزش آفرین.....
۵۶	۹-۴-۱. تکافل عمومی و تأمین اجتماعی.....
۵۹	۱۰-۴-۱. عدالت و نهی از ظلم کردن و ظلم‌پذیری (متضمن مقابله بمثل).....
۶۶	۱۱-۴-۱. نفی حرج و ضرر در شریعت و نهی از اضرار.....
۶۸	۱۲-۴-۱. جهان‌شمولی و جهانی‌گرایی.....
۷۰	۵-۱. عوامل بقا (پایداری) و نابودی جوامع: عبرت‌آموزی از سنت‌های الهی تاریخ.....
۷۲	۱-۳-۱. برخی عوامل اصلی نابودی (ویرانی) جوامع.....
۷۸	۵-۳. بی‌پایگی عناصر پوشالی قدرت در بازدارندگی از سقوط.....
۷۹	۱-۳-۳. برخی عوامل اصلی استحکام و پایداری واقعی.....
۸۳	۱-۶. نتیجه‌گیری.....

فصل دوم: کالبدشکافی اقتصاد قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران..... ۸۷

۸۷	مقدمه.....
۸۸	۱-۲. اسلام: چارچوب تخطی‌ناپذیر و روح حاکم بر قانون اساسی.....
۸۹	۲-۲. اهداف و ضوابط حاکم بر امور و انجام فعالیت‌های اقتصادی در قانون اساسی.....
۹۲	۳-۲. نگرش به «آزادی» در قانون اساسی.....
۹۳	۴-۲. نگرش به «استقلال» در قانون اساسی.....
۹۴	۵-۲. نگرش به «عدالت» در قانون اساسی.....
۹۶	۶-۲. نگرش به «امنیت» در قانون اساسی.....
۹۷	۷-۲. «مردمی بودن» نظام جمهوری اسلامی ایران از منظر قانون اساسی.....
۹۹	۸-۲. نگرش جهانی (جهان‌شمولی) و فرامرزی قانون اساسی.....
۱۰۱	۹-۲. نتیجه‌گیری.....

فصل سوم: مفهوم و ویژگی‌های اصلی اقتصاد مقاومتی..... ۱۰۳

۱۰۳	مقدمه.....
۱۰۳	۱-۳. پیشینه اقتصاد مقاومتی.....

۲-۳. برخی رهنمودهای کلیدی در مفهوم‌یابی اقتصاد مقاومتی.....	۱۰۵
۳-۳. ویژگی‌های اصلی اقتصاد مقاومتی (اصول، ارکان و رویکردها).....	۱۰۷
۴-۳. سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی.....	۱۰۸
۵-۳. نتیجه‌گیری.....	۱۱۳

فصل چهارم: کاوش پیوندهای بنیادین بین مؤلفه‌های اساسی اقتصاد مقاومتی و مقومات اقتصاد اسلامی

مقدمه.....	۱۱۵
۱-۴. نمایش مفهوم به هم‌تافتگی اقتصاد اسلامی و اقتصاد مقاومتی.....	۱۱۶
۲-۴. آدرس‌های تفصیلی‌تر پیوند بین اجزاء اصلی اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اسلامی.....	۱۱۹
۳-۴. پیوند نزدیک‌ملاحظات اقتصاد اسلامی با خواسته‌ها و اهداف مصرح سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی.....	۱۲۰
۴-۴. نتیجه‌گیری.....	۱۴۵

خلاصه و نتیجه‌گیری.....

پیوست‌ها.....	۱۵۹
پیوست اول: متن سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی (۱۳۹۲/۱۱، ۲۰).....	۱۵۹
پیوست دوم: تعیین حوزه، کارخواسته، هدف و روش تحقق بزرگ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی.....	۱۶۵

فهرست منابع.....	۱۷۷
قرآن کریم.....	۱۷۷
کتاب‌روایی.....	۱۷۷
سایر منابع.....	۱۷۸

پیش‌گفتار

مطرح کردن اقتصاد مقاومتی در نیمه ۱۳۸۹ و پافشاری بی‌نظیر بر آن از سوی مقام معظم رهبری به همراه مطالبه جدی از مردم، اندیشمندان و صاحب‌نظران برای پروراندن و تکمیل و نظریه‌پردازی در عرصه آن، تکلیفی سنگین بر عهده پژوهش‌گران بار کرده است. نام‌گذاری سال‌های اخیر و به‌ویژه دو سال ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ نیز لزوم تمرکز بر اقتصاد مقاومتی را مضاعف کرده است.

از ابتدای طرح موضوع، برداشت‌ها و نوع برخورد با اقتصاد مقاومتی، گوناگون و بعضاً ناهماهنگ و حتی ناسازگار بوده است. گذشته از کسانی که در مجامع عمومی سکوت اختیار و بعضاً واژه اقتصاد مقاومتی مرکب از اختصار و مقاومت را دارای ناسازگاری درونی قلمداد کردند، برخی، اقتصاد مقاومتی را همان اقتصاد اسلامی با عنوان و پوسته‌ای متفاوت از گذشته قلمداد کرده‌اند و گروهی، آن را مندرج در همان اقتصاد رایج اما با محوریت بحران‌های اقتصادی دانسته‌اند.

در تحقیقی که گزارش آن به صورت کتاب در صفحات آینده ارائه شده است، قصد بوده است که به سؤالاتی اساسی از جمله سؤالات ذیل پاسخ داده شود:

- آیا اقتصاد مقاومتی مطرح‌شده از سوی مقام معظم رهبری، با اندیشه اسلامی و به تبع آن، با اقتصاد اسلامی پیوندی گسست‌ناپذیر دارد؟ (پاسخ به این سؤال در صورتی امکان‌پذیر خواهد شد که اقتصاد اسلامی و اقتصاد مقاومتی همجنس و مقایسه‌پذیر قلمداد کنیم وگرنه، دو موضوع متنافر - مثلاً یکی علم دینی، مکتب و یا نظام - خواهند بود که اساساً ارتباطی مستقیم بین آنها نمی‌توان جستجو کرد.)
- چه ارکان و عناصری از دو مفهوم اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اسلامی این پیوند را تعیین تکلیف می‌کنند؟ به عبارت دیگر، مقومات هر یک از این دو مفهوم کدامند و با یکدیگر چه ارتباطی دارند؟ (سخن از مقومات از این جهت است که قصد نداریم این دو مفهوم را با دستکاری پیرایه‌افزا به یکدیگر پیوندیم بلکه بدون اعمال نظر قبلی و تحمیل سلیقه،

درصدد یک بررسی علمی هستیم اگرچه لزوماً مفاهیم مزبور، مفاهیمی علمی به معنای رائج آن قلمداد نشوند.)

پاسخ به دو - بلکه چند- سؤال اصلی یادشده، پیامدهای مطالعاتی ای نیز به همراه خواهد داشت. اگر برای اقتصاد مقاومتی، مبنایی اسلامی اثبات شود، کاربرد آن برای کشورهای غیرمسلمان و قطب‌های قدرت غرب و شرق چه خواهد بود؟ اگر اقتصاد مقاومتی را ویژه کردیم، تعمیم و الگو بودن آن چه سرنوشتی خواهد یافت؟ اگر همه بر اقتصاد مقاومتی درون‌زا تأکید ورزند، رابطه هم‌افزای کشورهای هم‌پیمان چگونه خواهد شد؟ آیا سؤال اخیر، ناشی از بدفهمی است یا نکته‌ای اساسی را در عمل طرح می‌کند؟ و ...

در کتاب حاضر، ابتدا در فصل اول، شاکله (سرشت) اقتصاد اسلامی به‌ویژه با استفاده از دو منبع علمی فاخر (اقتصاد و الحیة) و بر اساس آیات و روایات برگرفته از معتبرترین منابع روایی، معرفی شده است. ازجمله بر این قلمرو، چند ده منبع علمی شناسایی و مرور و بعضاً استفاده شده‌اند اما با وجود نقدهایی که به سه منبع یادشده وارد شده است، اتکای بیشتر، بر آنها بوده است. در این میان، پس از بیان برخی ویژگی‌ها، کلی اقتصاد اسلامی که در مقایسه‌پذیر قلمداد شدن اقتصاد مقاومتی با آن دخیل بوده است، انسان‌تألیفی در این گفتمان، معرفی شده است تا شبیه خیال‌پردازانه بودن تحلیل‌ها (ملاک گرفتن صرف متقین و مصلحین و مقربان درگاه الهی به عنوان انسان‌های مورد توجه اصلی و برکنار از انسانهای عادی در اقتصاد اسلامی) برطرف گردد. بعلاوه، مال و امور مرتبط با آن، به عنوان قلمروی معرفی شده است که منابع اصلی باید آن را محور تحلیل جهت موضوعیت یافتن در اقتصاد اسلامی قرار دهیم. آنگاه، برخی اصول و آموزه‌های (دوازده‌گانه) اقتصاد اسلامی که مقومات اصلی به حساب می‌آیند، معرفی شدند. این مقومات، فضای گفتمانی اقتصاد اسلامی تا حد قابل قبولی روشن می‌گردد. سپس از آنجایی که درصدد ارزیابی مشابهت و مطابقت‌یابی اقتصاد مقاومتی با اقتصاد اسلامی و میناگزینی از مبنای اسلامی بوده‌ایم، و از آنجایی که اقتصاد مقاومتی به هر صورت، با پایداری و نابودی جوامع ارتباط خواهد یافت، عوامل بقا و نابودی نیز از دیدگاه آیات و روایات گزارش شده‌اند.

فصل دوم، با این ملاحظه که قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر اسلام و تهیه‌کنندگان و تأییدکنندگان آن، جمع کثیری از خبرگان اسلامی بوده‌اند، به کالبدشکافی اقتصادی قانون اساسی اختصاص یافته است تا در کنار فصل اول، فضای اقتصاد اسلامی را وضوح بیشتری بخشد.

در فصل سوم، با خلاصه‌ای برگرفته از رهنمودها و تحلیل محتوای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، اقتصاد مقاومتی معرفی و ساختاریابی شده است.

در فصل پایانی (چهارم) نیز به کاوش پیوندهای بنیادین بین مؤلفه‌های اساسی اقتصاد مقاومتی و مناسبات اقتصاد اسلامی پرداخته شده است.

خاصیتی از همه آنچه گزارش شده است، در نمودار (۴-۱) نشان داده شده و در جدول‌های (۴-۲) و (۴-۳)، محور تمرکز، اهداف و خواسته‌های هر یک از سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نیز با عناصر اصلی مباحث فصل اول و دوم در قالب مفاهیم کلیدی و مبنایی اسلامی پیوندیابی شده‌اند.

شایان ذکر است که:

- واژه «شاکله» در عنوان کتاب، برگرفته از آیه «قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ...» (الإسراء/ ۸۴: بگو هر کس بر شاکله‌ی خود عمل می‌کند) می‌باشد. شاکله را حال و هوا، ساختار نفسانی، طینت، سَجِیَّة، نهاد، سرشت، خُلُق و سَری، مذهب و طریقه معنا کرده‌اند.^۱
- برای اختصار، در ذکر آیات و روایات، عبارتی که به آن استیهاد خاص صورت گرفته است، آورده شده است و لزوماً کل آیه یا روایت درج نگردیده است. البته برای این میان، سعی شده است مقطعی ذکر گردد که تقطیع آن، به مفهوم کلی خلل اصلی وارد نکند؛ اگرچه اذعان باید کرد که در این میان اگر کل آیه یا روایت ذکر می‌شد، بنا به ملاحظات دقیق‌تر بود؛ اما چنین کاری احتمالاً مستلزم چند برابر شدن متن حاضر می‌شد. البته در متن آیاتی

۱. در این باره از جمله ر.ک. [الراغب، ۱۳۸۳: ۴۶۲]. «آیه کریمه، عمل انسان را بر شاکله او مرتب کرده است؛ به این معنا که عمل، با شاکله متناسب دارد و با آن سازگار است. شاکله نسبت به عمل، همانند روح در بدن است که بدن با اعضا و اعمالش، شکل این روح معنوی را می‌نماید. تجربیات و بررسی‌های علمی نیز نشان داده‌اند که بین ملکات و احوال درونی (نفسانی) و بین اعمال، رابطه‌ای خاص وجود دارد.» [الطباطبائی، ۱۳۹۰: ق: ۱۳، ۱۹۰]

که فقط قسمتی از آن ذکر شده است، سه نقطه (...) به جای قسمت ذکر نشده قرار داده شده است تا کامل نبودن متن آیه، خاطرنشان گردد.

- در ترجمه آیات، به طور عمده ترجمه آیت الله مشکینی و فولادوند و در ترجمه روایات، تا حد امکان از [حکیمی ...^۱، ۱۳۸۰] استفاده شده است. ترجمه آیت الله مشکینی، با توضیحاتی در پراکنش، ترجمه‌ای تفسیرگونه است.

- در نقل روایات، اگرچه اعتبار سند و متن هر روایت (اعتبار و صحت انتساب به معصومین که سلام و صلوات خاص خداوند بر همه ایشان باد)، لزوماً با استناد به کتب معتبر روایی حاصل نمی‌شود؛ اما جهت حصول اعتماد بیشتر، متن روایات و منابع نقل آنها، بر اساس اعتبار سند، تخصصی کتب روایی، ذکر شده‌اند. در این اعتبارسنجی کتب، از [طباطبایی، ۳۹۰ : ۲۷۷، ۲۸۱] استفاده شده است.

- اگرچه ترجمه برخی منابع - از قبیل اقتصادنا و تفسیر المیزان - در دسترس بوده است، اما با توجه به دقت لازم در نقل متن، محتوای این منابع، قسمت مربوط ترجمه یا ترجمه آن تعدیل و تکمیل شده و به همین دلیل به متن عربی آنها ارجاع صورت گرفته است.

- در ارجاع رهنمودهای مقام معصوم رهبری، تاریخ رهنمود ذکر شده است.

- اگرچه ویرایش اولیه متن حاضر، در اواخر سال ۱۳۹۶ خاتمه یافته است، اما به طول انجامیدن هماهنگی‌ها و برخی ملاحظات دیگر، موجب تأخیر طولانی در انتشار گردید. به علت مشغله و کمبود مجال تکمیل نیز متأسفانه به واسطه اطلاعات بخشی از پیشینه سال ۱۳۹۶ و همچنین پیشینه پس از آن، در این کتاب گزارش شده است.^۲

- محدودیت قطع وزیری کتاب چاپی، ارائه متعارف نمودارهای متدسجرا و همچنین بهم پیوسته‌ی حاصل از تصور کلی برآمده از مباحث فصول مختلف را در کتاب چاپ شده ناممکن ساخت. پیوند بین اجزای نمودار (۴-۱) به همراه نمودارهای مفهومی یادشده،

۱. منظور از «حکیمی...»، محمدرضا حکیمی، محمد حکیمی و علی حکیمی هستند.

۲. تحلیل و ارزیابی‌ای از برخی مقالات علمی شاخص در عرصه اقتصاد مقاومتی تا سال ۱۳۹۵ نیز در کتاب [دزی، ۱۳۹۷] ارائه شده است.

برای شکل‌گیری زمینه یک «الگوی مفهومی اولیه‌ی فراگیر در عرصه شاکله اسلامی اقتصاد مقاومتی با تمرکز بر سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی» بسیار مفید قلمداد می‌شود. برای جبران بخشی از این محدودیت و ارائه این نمودارها برای کسانی که درصدد پیگیری بیشتر نوع پیوند بین مفاهیم مطرح‌شده و ایجاد یک الگوی نسبتاً کامل مفهومی نظام‌مند و بویا در زمینه مورد بحث هستند، برخی از این نمودارها و همچنین نمودار به‌هم‌پیوسته‌ی عناصر مندرج در نمودار (۴-۱)، در یک لوح فشرده به همراه کتاب در اختیار قرار گرفته است.

- برخورد نقادانه عالمانه و خیرخواهانه مطالعه‌کنندگان کتاب حاضر جهت رفع برخی اشکالات و کاستی‌های احتمالی و همچنین تکمیل برخی کمبودهای علمی، با ارائه مستندات و مستصداً (مصادقی) اشکالات، کاستی‌ها و کمبودها به‌همراه پیشنهادها و محتوای مناسب، موجب امتنان خواهد بود.

پیشینه برخی تلاش‌های علمی مرتبط با موضوع کتاب

از زمان مطرح شدن اصطلاح و مفهوم «اقتصاد مقاومتی» در نیمه سال ۱۳۸۹ توسط مقام معظم رهبری، چندصد مقاله در مجلات و همایش‌ها، چندصد کتاب، سند و گزارش تحقیقی و اجرایی، چنده پایان‌نامه، چندین طرح کسری یا جایگزین خدمت^۱، مطالب منتشرشده در فضای مجازی (پایگاه‌هایی با همین عنوان یا جز آن) و گزارش‌های چاپ‌شده با عمومیت‌نیافته فراوانی در باره مفهوم اقتصاد مقاومتی، ویژگی‌ها، عناصر، الزامات و موانع آن نوشته شده است. در یک نگرش کلی:

۱. بخشی از این مطالب، به مفهوم و مبانی اقتصاد مقاومتی پرداخته‌اند که این جمله‌اند:
- رهیافتی بر هستی‌شناسی اقتصاد مقاومتی؛ تلاشی در جهت نگاه اسلامی به گذار سیستم‌های اقتصادی - اجتماعی [رهبر و همکاران، ۱۳۹۳]

۱. حاصل طرح‌های کسری یا جایگزین خدمتی، پژوهش‌هایی هستند که بنا به قانون و نیاز نیروهای مسلح و سایر مراکز مرتبط، با راهنمایی و تحت نظارت خاص و در چارچوب نظام‌نامه‌ای، جایگزین قسمتی یا همه دوران سربازی افراد تحصیل‌کرده به‌ویژه در سطوح تحصیلات تکمیلی می‌شوند.

- اقتصاد مقاومتی؛ چیستی، چرایی، مبانی، مؤلفه‌ها، اهداف و راهبردها (در کلام مقام معظم رهبری علیه السلام) [اصغری، ۱۳۹۴]
- مبانی سیستمی اقتصاد مقاومتی [امیری، ۱۳۹۴]
- اقتصاد مقاومتی از دیدگاه اسلام مفهوم، اصول و سیاست‌ها [جابری، ۱۳۹۴]
- پژوهشی در معنا و مفهوم اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران [حیدری، ۱۳۹۵]
- اقتصاد مقاومتی: مبانی و راهبردها [نریمانی، ۱۳۹۲]
- اقتصاد مقاومتی: زمینه‌ها - راهکارها [اختری، ۱۳۹۲]
- اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران: تحلیل مبانی و برخی اصول راهنمای کاربردی [دزی و صالح، ۱۳۹۲]
- اقتصاد مقاومتی: مبانی، راهکارها [فراهانی، ۱۳۹۳]
- مبانی اقتصاد مقاومتی: راه اقتصاد مقاومتی [شعبانی، ۱۳۹۳]
- اقتصاد مقاومتی و اندک‌دانش مقاومتی - مفاهیم، تجارب و شاخص‌ها [سیف، ۱۳۹۳]
- اقتصاد مقاومتی: تبیین مبانی، سیاست‌ها و برنامه عمل [عبدالملکی، ۱۳۹۳]
- اقتصاد مقاومتی، مفاهیم، راهکارها [امیران، ۱۳۹۴]
- مبانی مدل اقتصاد مقاومتی [سلطان، ۱۳۹۴]
- جستارهایی در اقتصاد مقاومتی: مقاومت‌سازی اقتصادی در ادبیات متعارف؛ مبادی علمی و نظری [بیغامی، ۱۳۹۴]
- اقتصاد مقاومتی در کلام مقام معظم رهبری [حصیری، ۱۳۹۱]
- مبانی راهبردی اقتصاد مقاومتی کشور [شوطی، ۱۳۹۴]
- مبانی اجتماعی اقتصاد مقاومتی [کارکنان نصرآبادی، ۱۳۹۵]
- مبانی اقتصاد مقاومتی [کلهر، ۱۳۹۵]
- مبانی اقتصاد مقاومتی [فرهادی، ۱۳۹۵]
- مبانی و مدل‌های مشارکت‌های مردمی در اقتصاد مقاومتی [یوسفی، ۱۳۹۵]
- اقتصاد مقاومتی (در پرتو: قرآن، حدیث، بیانات مقام معظم رهبری و فرهنگ جامعه) [علی جعفری، ۱۳۹۶]

۲. دسته‌ای از این مطالب، به موردی خاص در قلمرو اقتصاد مقاومتی پرداخته‌اند که از آن

جمله‌اند:

- «اوراق دوسویه ارزی»؛ روبه‌ای برای معاملات ارزی در یک اقتصاد مقاومتی نوعی

[ابوالحسنی و بهاروندی، ۱۳۹۲]

- خانواده و نقش آن در اقتصاد مقاومتی [اصغری، ۱۳۹۳]

- نقش صنعت دفاعی در گذار به اقتصاد مقاومتی [فرتوک زاده و همکاران، ۱۳۹۳]

- بررسی جایگاه فرهنگ در اقتصاد مقاومتی [حسینی و همکاران، ۱۳۹۳]

- پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش؛ برنامه اقدام [انصاری، ۱۳۹۵]

- بررسی مقاومت‌سازی بخش نفت و گاز سیستم انرژی ایران از منظر استمرار تولید پادام و

[نوراحمدی، ۱۳۹۰]

- نقد ساختار صنعتی آسیب‌پذیر در ایران و اولویت‌بندی صنایع بر اساس اقتصاد مقاومتی

[صادقی و موسوی، ۱۳۹۵]

- طراحی الگوی بانکداری نوین؛ مطالعه موردی بانک نیازهای اساسی [سیفلو، ۱۳۹۵]

- نقد شیوه کنونی تأمین مالی شهرداری‌ها؛ ارائه الگوی تأمین مالی توسعه شهری بر مبنای

اصول اقتصاد مقاومتی [نصراصفه‌ئی، ۱۳۹۶]

- تصویرسازی الگوی اقتصاد مقاومتی در صنعت پتروشیمی ایران [کمالی و همکاران، ۱۳۹۵]

- مکانیسم‌های توسعه کارآفرینی نوپا در ایران؛ چرا؟ گفت‌وگو با اقتصاد مقاومتی

[یاداش، ۱۳۹۵]

- برنامه اجرایی و عملیاتی اقتصاد مقاومتی صنعت بیمه و بیمه مرکزی جمهوری اسلامی

ایران [بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۳]

- بسته تولید انبوه مسکن محلی در بافت‌های فرسوده و ناکارآمد: طرحی برای «حماسه

اقتصادی» منطبق بر سیاست‌های کلی «اقتصاد مقاومتی» [موسسه مطالعات و

تحقیقات مبین، ۱۳۹۳]

- اهمیت تحقیق و توسعه و شرکت‌های دانش‌بنیان در تکوین اقتصاد مقاومتی

[باقری، ۱۳۹۵]